

In memoriam

SOCIETAT D'HISTÒRIA
NATURAL DE LES BALEARS

Mateu Castelló Mas (1935-2015): una vida per la natura de les Balears

Antoni BARCELÓ ADROVER,
Joan MAYOL SERRA i
Bartomeu SEGUÍ CAMPANER

Introducció biogràfica

Mateu Castelló Mas va néixer a Palma el 26 del juny de 1935. Va estudiar batxiller al col·legi dels Teatins, al carrer des Vi. L'any 1952 va anar a Madrid a estudiar a l'Escola Tècnica Superior d'Enginyers de Monts. Llavors l'accés era molt restringit, ja que quan acabaven la carrera ingressaven com a funcionaris del Ministeri d'Agricultura, amb un *númerus clausus* per a matricular-se a l'Escola i unes proves d'accés molt dures. Acabada la carrera, va venir a Mallorca per fer feina a s'Albufera amb l'empresa privada (fàbrica de paper) i posteriorment va estar un parell d'anys a Lleida ja com a funcionari. Es va casar amb na Carme Klein, té 3 fills i 5 nets.

Passeig marítim: Don Mateu Castelló, entorn al 2008, any en què va rebre el premi Ramon Llull. (Foto: Antoni Barceló).

El 1964 es va doctorar en Enginyeria de Monts. El 1966 fou cap de Secció del Districte Forestal de Lleida. Seguidament va tornar a Mallorca com a funcionari, treballant en el Ministeri d'Agricultura, en aquell temps antic Districte Forestal de Balears. El 1972 es va fundar ICONA i al cap de poc temps el van designar Cap de Servei provincial, substituint a Juan de Arana, tot i que es trobava en excedència. Mantindria, des d'aquell moment, la màxima responsabilitat tècnica de l'administració forestal, cinegètica i de conservació de la Natura a les Balears, fins a la seva jubilació. Desgraciadament, alguns polítics autonòmics no el varen apreciar com mereixia: el seu compromís amb la conservació de les Salines d'Eivissa i Formentera li va ocasionar una certa marginació en l'època del president Cañellas, la qual curiosament es va repetir en temps de la Consellera Rosselló, cosa que el va estimular a la jubilació quan hagués pogut continuar uns anys aportant els seus serveis. Pocs mesos després d'assumir el càrrec de responsable provincial de l'ICONA, va tenir la iniciativa d'assistir a una de les reunions periòdiques de la Societat d'Història Natural de les Balears, que aleshores funcionava a l'Estudi General Lul·lià. En aquella ocasió, un de nosaltres (JMS) va tenir l'honor de fer-ne la presentació formal. El 1975 es llicencià en dret per la Universitat de Barcelona. De 1979 a 1983 va ser Delegat del Ministeri d'Agricultura, Pesca i Alimentació a Balears, sense abandonar el seu lloc a l'ICONA. Va tenir un paper clau en la negociació de les transferències del Ministeri a la Comunitat Autònoma, i també va viure en aquest lloc d'especial responsabilitat el procés d'integració de l'Estat Espanyol a la Unió Europea, que ha determinat la política agrària d'una forma tan important. Després, va passar a la Comunitat Autònoma, per transferència de l'administració de l'Estat, com a Cap de Servei, retirant-se el 2000, als 65 anys, com a Cap de Departament.

Foto de joventut: Don Mateu Castelló a la fi dels anys setanta, durant un campionat de caça amb Pep Prim, Joan Taltavull, Rafel Vidal, José Ariza i Miquel Lacalle, entre altres. (Foto: Joan Muntaner).

Entre el 2001 i el 2004, va ser el Director de l'Oficina de la Caça del Departament de Medi Ambient i Natura Consell de Mallorca, en una etapa exclusivament cinegètica centrada en aspectes socials, culturals, divulgatius, implantació de noves tecnologies i desenvolupament de nous models d'ordenament i de desenvolupament sostenible. La transferència de les competències de caça al Consell de Mallorca el 2010 suposà la reunificació d'equips tècnics (Servei de Caça del Govern i Oficina de Caça del Consell) creats per Don Mateu en moments diferents de la seva trajectòria professional.

L'any 1979, el GOB va instituir les distincions a les persones o institucions que més feien per al medi ambient, en positiu (Premi Alzina) i en negatiu (Premi Ciment). En la seva primera convocatòria, el gener d'aquell any, va atorgar el premi Alzina a Mateu Castelló. El 2004 va ser guardonat pel Consell de Mallorca amb el Premi Medi Ambient de Mallorca, i el 2008 ho fou pel Govern de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears, amb el Ramon Llull.

Paral·lelament a la seva tasca professional, fou President del Consell Regulador de la Denominació Geogràfica Protegida "Sobrassada de Mallorca", entre el 1999 a 2014 on la seva tasca va ser molt apreciada per tots els industrials del ram.

Quadre TRAJECTÒRIA PROFESSIONAL

• De 1961 a 1966 diferents treballs a empreses privades.   • 1966 Cap de Secció del Districte Forestal de Lleida.   • De 1967 a 1973 Cap de Secció del Districte Forestal de Balears.   • De 1973 a 1979 Cap de Servei d'ICONA a Balears (Ministeri d'Agricultura).   • De 1979 a 1983 Delegat del Ministeri d'Agricultura, Pesca i Alimentació a Balears.   • De 1983 a 1985 Cap de Servei de la Conselleria d'Agricultura.   • De 1985 a 1998 Cap de Servei de la Conselleria de Medi Ambient.   • De 1998 a 2000 Cap de Departament de la Conselleria de Medi Ambient.

Matèria de conservació

Don Mateu es va fer càrrec de la "Jefatura provincial del ICONA" poc temps després que el Patrimoni Forestal de l'Estat i la Direcció General de Monts fossin unificades en el nou "*Instituto Nacional para la Conservación de la Naturaleza*", que naixia contaminat per una política forestal desenvolupista a la península, molt lligada a les repoblacions productives de fusta i cel·lulosa. L'ICONA, per aquest motiu, va tenir relacions molt conflictives amb el món acadèmic i de la Conservació de la Natura arreu de l'Estat, però no a les Balears, on Don Mateu va tenir des del primer moment plena consciència dels nous temps que feien de la Natura un patrimoni a conservar pels beneficis socials que se'n deriven. En unes illes com les nostres, on el paisatge és un bé productiu a través del turisme, aquesta visió sembla obligada, però en els anys 70, en plena època de la urbanització massiva, eren pocs els que en tenien consciència.

Va saber impulsar, personalment i amb els equips que va poder articular en torn seu, molt diversos projectes i iniciatives que canviaren la situació del patrimoni natural de les Balears. Resumim a continuació els més assenyalats.

En el capítol forestal, va promoure millores en la gestió de finques de propietat d'ajuntaments i acords amb propietaris privats per repoblacions de caràcter més protector que productor: eren plantacions pràcticament artesanals que han permès increments localitzats del patrimoni forestal illenc. Una bona mostra són els pinars/alzinars de l'Havanor de Mortitx. Va mantenir, millorar i obrir al públic el viver forestal de Menut, d'on han sortit centenars de mils de plantes autòctones que viuen avui als nostres camps i boscos.

Una de les obsessions de Castelló era la penúria de superfície forestal pública a les Balears, per motius històrics. Amb la seva habilitat per generar col·laboracions, va saber articular acords entre la nova administració autonòmica i l'Estat per treballar en aquest sentit: el compromís era que el Consell General Interinsular comprava una finca i l'ICONA una altra. Així han passat a ser públics Son Moragues, Son Fortuny, Mortitx, Santa Magdalena, Tossals Verds, Cúber, Son Massip, Míner i, posteriorment, S'Albufera. Sense la seva idea i empena, Madrid mai hagués adquirit aquestes finques, d'un preu relativament alt comparat amb els que pagava l'ICONA a la península.

El darrer quart del S. XX va ser l'època de crisi dels usos forestals, una de les conseqüències de la qual va ser el canvi en la dinàmica dels incendis. Quan Don Mateu va començar a fer feina no es disposava de cap medi: els guardes forestals es movien amb bicicleta, i l'enginyer havia d'anar als incendis amb taxi! La creació d'equips professionals i dotats va ser iniciativa seva, i d'aquesta sorgiren tant el cos de Bombers de Mallorca com una empresa pública de serveis forestals, primer batiada com a SEFOBASA i posteriorment, IBANAT. En va ser membre del consell d'administració en els períodes de 1996 a 1999 i de 2007 a 2009.

Posar la natura a l'abast dels ciutadans també va ser prioritari per a Castelló. Va impulsar la xarxa d'àrees recreatives, que tant bon servei donen, i la conversió de Binifaldó en Escola de Natura, en una iniciativa quasi pionera a nivell estatal. En el seu temps s'iniciaren activitats de sensibilització i publicacions divulgatives sobre la Natura de les Balears, que han estat fonamentals en l'actual consciència ciutadana sobre la conservació de la Natura.

Capítol apart mereix la seva tasca en favor de la protecció d'espais naturals: la declaració i els inicis de gestió dels primers parcs va tenir en ell un partidari decidit i sense dubtes quan a la prioritat de conservació biològica dels espais protegits. La seva tasca no va ser exclusivament illenca: va tenir un paper actiu en l'entitat EUROSITE i, sobre tot, en EUROPARC. Va treballar intensament per a la constitució de la secció espanyola d'aquesta entitat, de la qual va ser vicepresident (1994-2000) i President (any 2000). Durant tres anys va ser membre del consell de la federació europea.

Matèria cinegètica

La visió integradora de Don Mateu sobre la gestió del recurs cinegètic entorn a criteris tècnics implementats per una sòlida base legal, va permetre que la Llei de Caça de 1970 i el Reglament de 1971, de caràcter estatal, tinguessin accepcions (com la relativa a l'extensió mínima dels vedats) adaptades al context insular. La seva interpretació de la legislació cinegètica en aquell moment de canvi profund fou l'oportunitat que donà lloc a la creació dels vedats del centenar de societats de caçadors locals. Es tracta d'un model basat en la

implantació territorial a nivell municipal i en la gestió social, que perdura avui dia i que és cinegèticament definitori de la nostra comunitat autònoma.

La Llei de caça de 1970 va representar una fita molt important per a les societats de caçadors de Mallorca [...]. A partir de la nova Llei els vedats passaren a ser terrenys de gestió cinegètica en els quals s'havien de respectar les èpoques de veda i demés disposicions cinegètiques. [...]. Les societats de caçadors de Mallorca al voltant dels anys 70 dormitaven, ja que no disposaven de terrenys on practicar la caça i, en realitat, eren societats destinades més bé als jocs de saló. Aleshores es va iniciar el llançament de les societats emparades amb la Llei de 1970 i la possibilitat de vedar els terrenys lliures [...].

Castelló, M. 2007. Les societats de caçadors. In: Barceló, A i Seguí, B. (Ed.). *Societat de Caçadors de s'Horta, 25 anys*. Caça i Medi Natural, p. 69.

Entre 1972 i l'any 2000, en l'exercici dels seus diversos càrrecs, Don Mateu va participar en l'elaboració de les "ordres de vedes" anuals, les quals reflectien la seva sensibilitat vers a les particularitats del nostre territori insular, i així des dels inicis diferenciaven els ordenaments entre illes. Va instruir expedients sancionadors, de declaració de vedats... Realitzà estudis i projectes sobre fauna cinegètica, com ara la declaració el 1998 de la finca pública Mortitx com a reserva genètica de cabra "cimarrona balear". S'implicà en la direcció tècnica dels vedats socials de Massanella i d'Artà, entre d'altres, novament en el sentit de reconèixer la caça com a un bé públic i popular, a l'abast de tots per igual.

Atenent a la seva doble formació (Dr. Enginyer de Monts i llicenciat en Dret), a més de gestionar va crear norma. La quasi totalitat d'aportacions que feu són encara vigents en una o altra mesura. S'hi troben la creació del Consell de Balear i dels Consells Insulars de Caça. La declaració com a protegides de diverses espècies cinegètiques i silvestres. La valoració cinegètica de peces de caça en l'àmbit de la Comunitat Autònoma. La declaració de la cabra "orada" com a peça de caça major (1992) en avanç dels actuals ordenaments recollits en el posterior Decret 91/2006 de regulació de poblacions caprines i aprofitament de la cabra salvatge mallorquina, en el qual també hi va treballar activament. Cal esmentar també la regulació de la caça del tord mitjançat la modalitat tradicional a coll (Decret 27/1992) que constitueix un exemple paradigmàtic del règim d'excepcions previst a la Directiva Aus, com a modalitat selectiva i no massiva endèmica, exclusiva i definitiva de les Illes Balears. Va fer també la regulació dels primers plans tècnics de caça (1993) en desenvolupament de les prescripcions de la llei 4/92. Va crear la Comissió Balear d'Homologació de Trofeus de Caça (1995). Fins i tot mesures tributàries i administratives associades a la caça, com el sistema de llicències de què disposem encara ara, eren sensibles a les peculiaritats pròpies del nostre patrimoni cinegètic insular gràcies a Don Mateu. Així, modalitats de caça sense arma de foc es recullen sota la tipologia de llicències B, i arran de la llei 6/2006 balear de caça i pesca fluvial, algunes esdevenen modalitats tradicionals especialment reconegudes i objecte de protecció administrativa (caça del tord a coll, caça de conills amb cans eivissencs i amb cans de Menorca, caça de cabres amb cans i llaç, perdiu amb bagues). El dramàtic episodi d'il·legalització de la falconeria arran del Reial Decret 1095/89, va comptar a les Illes Balears amb la mediació de Don Mateu per a

sortir-ne, i avui dia la modalitat és patrimoni cultural immaterial declarat per la UNESCO. Aquests exercicis de modernitat no només s'avançaven als seus temps sinó fins i tot als actuals, on el reconeixement del patrimoni material i immaterial cinegètic es troba encara en procés de despertar. Era una visió no productivista de la caça, com la va tenir de la natura en general, enriquidora de l'individu, de la societat, i de l'equilibri dels ecosistemes a partir de la seva gestió i no del seu abandonament negligent o idealitzat.

En la seva etapa al Consell de Mallorca, entre el 2001 i el 2004-2006, primer com a Director de l'Oficina de la Caça i després en col·laboracions aïllades, va participar activament en divulgació de bones pràctiques cinegètiques a diversos mitjans (televisió, premsa i revistes), va assistir a diverses reunions i actes de l'AECT (Associació Europea de Caces Tradicionals), va organitzar un simposi europeu sobre aus migratòries, va col·laborar en l'elaboració de material tècnics i va dirigir l'elaboració dels estatuts i el marc general d'estructuració d'un cos de guarderia, a més de treballar en la caça major i d'assessorar en qüestions legals i de gestió ambientals a les societats de caçadors de Mallorca. La seva tasca d'actualització del paper del caçador en una Mallorca rurbanitzada va ser novament innovador.

La caça és l'activitat d'oci més important que es realitza en el sector agrari. La caça es desenvolupa en el medi rural i mou una economia dinàmica, rendible, no subvencionada i compatible amb altres usos del sòl. La caça genera:

- *10 M euros en economia directa (lloguer de terrenys, venda de peces de caça, cultius, granges cinegètiques)*
- *5 M euros en economia induïda (Guarderia, assegurances, armes i municions, indumentària, locomoció, pernoctacions)*

Mateu Castelló. II Conferencia nacional sobre la caza en España. Futuro y evolución de la Caza. Sectores económicos de la caza: Desarrollo Rural. Lugo 25 – 27 de febrer de 2004.

En l'àmbit professional nacional i internacional, Don Mateu va participar a diversos congressos, seminaris i encontres tècnics en matèria de gestió cinegètica i modalitats de caça tradicional. En l'apartat acadèmic va dirigir nombrosos cursos adreçats a les societats de caçadors i d'especialització com el I curs d'Ordenació Cinegètica de les Illes Balears (1997). Va ser membre del tribunal de la tesi doctoral "Caça, territori i societat a Mallorca" (ABA, 2015).

Àmbit acadèmic

Destaquem també el seu vessant acadèmic: des dels seus inicis, era un entusiasta partidari de donar suport i col·laborar amb la Universitat. Fins i tot abans de la fundació de la UIB va promoure la col·laboració del departament de Geografia (dirigit pel Dr. Bartomeu Barceló Pons, un dels seus amics) per a l'Estudi Ecològic de s'Albufera de Mallorca, que va posar els fonaments a la protecció de la zona; va donar suport a les recerques sobre plagues forestals del laboratori de Zoologia (de manera que va contribuir a la seva actual orientació). Els cursos 1992 a 94 va dirigir diversos cursos del CODEFOC

impartits en col·laboració de la Conselleria d'Agricultura i la UIB, i del 2004 al 2007 va impartir cursos de doctorat amb el Departament de Biologia i Ciències de la Salut, de la seva especialitat i altres activitats formatives incloses en el programes FONERS 1 I FONERS 2 (Objectiu B dels Fons Estructurals).

El 2004 Don Mateu Castelló fou guardonat pel CIM amb el Premi Medi Ambient de Mallorca (Foto: Arxiu Consell de Mallorca).

La persona

Exemple de racionalitat i qualitat

Independentment de les grans qualitats administratives, tècniques i formatives de Don Mateu Castelló, ell sempre aplicava immaculadament el sentit comú i el tracte afable amb la gent. Destacava la seva capacitat de síntesi, el seu component transversal, no corporatiu i aperturista, amb immensa capacitat d'assolir acords amb equitativitat. Es preocupava pel bé comú, recollia opinions, era sensible amb la conservació del medi, empatitzava amb les necessitats de les persones i reconeixia tant el valor de la tradicions com les exigències del desenvolupament i, en funció de tots aquests requisits, era capaç de prendre decisions de consens i que el temps ha validat com a encertades. La trajectòria de Don Mateu ha marcat un camí, amb fites de respecte i d'estima, que permeten admirar el model d'una persona exemplar tècnicament i amb una saviesa emocional extraordinària.

Don Mateu com a «mestre»

Era una persona gens egocentrada que aglutinava equips; encoratjava, delegava i sabia ser a la vegada exigent, estimulante i comprensiu. Donava exemple amb els actes i la seva persona rebia el respecte que ve del reconeixement i no de la posició jeràrquica. Tenia un enorme prestigi en el món rural, on mai va ser vist com un funcionari autoritari o inflexible, sinó com a una persona que escoltava, que comprenia les necessitats de les persones, que es posava al seu nivell i que procurava ajudar des del seu lloc tant a pagesos com a propietaris rurals.

Don Mateu com a amic era extraordinari

No escatimava temps amb les persones que estimava, sabia escoltar, compartir opinions, il·lusions i experiències, tant professionals com personals. Dominava l'art de donar consells sense donar lliçons. Ens va formar i promocionar a molts de nosaltres amb paciència i estima, sempre amb una rialla a la cara. Va ser, en fi, una persona molt

respectuosa amb tothom, i respectada per tothom. Els qui hem compartit amb ell tants anys de feina i amistat el tendrem sempre com a referent.